

MANAS DESTANI'NDA EVLENME ADETLERİ VE GÜNÜMÜZE AKİSLERİ

Hülya S. SİPAHİOĞLU*

Türk ırkının tarihçe en eski kavimlerinden biri olan Kırgızların millî destanı olarak karşımıza çıkan Manas Destanı, dünyanın sayılı şaheserlerinden biri olmanın yanında, yine dünyanın en uzun destanı olma vasfını da haizdir. Destan, Türk dünyasının ortak kıymet hükümleri nokta-i nazarından bakılınca, ayrı bir önem taşımaktadır. Orta Asya Türk kültür tarihi içinde, Manas Destanı'nın tetkiki ile Türk dünyası içinde yer alan kavimler arasındaki mevcut bağlar ortaya çıkacaktır.

Manas Destanı'nda geçen evlenme âdetleri üzerinde yaptığımız incelemede Türk kültürünün bugünle örtüşen hususlarını belirlemek hareket noktamız olmuştur. Bu çalışmada, destanın içinde geçen bütün evlenme şekil ve âdetleri üzerinde durulmuştur.

Türk dünyasının, tarihî, coğrafi, sosyal ve iktisadî birçok değişimi yaşadığı gerçeğinden hareketle Manas Destanı'nda geçen evlenme âdetlerinin bugünle örtüşen taraflarını tesbit edebilmek için, daha evvel yapmış olduğumuz "Kalecik Düğünü" adlı derleme çalışmamızdan istifade edilmiştir (Seyhan 1989).

Burada öncelikle, Kırgızların makbul saydıkları evlilik şekli üzerinde durmak yerinde olacaktır. Evliliğin gerçekleşmesi noktasına gelene kadar geçen süreçte âdetler üzerinde ayrıca durulacaktır.

Kayıp kızı Kara Bölük'ü
Yakaladım ovadan,
Şooruk'un kızı Nakılay'ı
Ganimet aldım kaleden
Henüz hiç bir kız almadım
Hiç bir kız koyunu görmedim (Radloff 1995: 69)

Destanın bu kısmından anlıyoruz ki Manas, cemiyet içinde makbul sayılan, geleneksel bir evlilik yapmak istemektedir. Bu geleneksel evlilik tipinin dışında kız kaçırma ve ganimet yoluyla kızı elde etme şeklinde yapılan evliliklerin olduğu da görülmektedir. Fakat, bu evlilikler makbul ve yaşanması evlilikler değildir. Bu türlü evliliklerde kadın cariye konumundayken, nikâhlı ve erkek çocuk doğuran ilk eşler Baybiçe ünvanı

* Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Türk Dili Öğretmeni.

verilerek yüceltilmiş kadınlardır.

Kalecik'te tesbit edilen evlilik şekilleri içinde kız kaçırma yoluyla gerçekleşen evliliklere rastlanmıştır. Bu evlilikler geleneksel (görücü usulü) evliliklerin cemiyet içinde gördüğü hürmetin aynısını görememektedirler. (Seyhan 1989). Destanda olduğu gibi erkek çocuk sahibi olan kadının aile içinde özel bir yeri ve ayrıcalığı olduğu da tespit edilmiştir.

Toplumda makbûl sayılan evliliğin nasıl başladığını Manas'ın,

Cakıp Han benim Han babam
Cins bir at koştur,
Bin bu ata bana kız bul !
Güzel bir kadın alayım,
Bir kız koynu göreyim (Radloff 1995: 69)

şeklindeki dileğinden anlıyoruz. Babanın oğlu için kız bulması neticesi gerçekleşen evlilikler saygın ve makbuldür.

Destanda geçen bir başka evlilik şeklini de aşağıdaki destan parçasına bakarak tespit etmek mümkündür.

Coloy'un büyük kızı Uluu-Bike'yi
Sana kuma kılarım
Küçük kızı Kişmiş'i de
Oğluna zevce getiririm. (Radloff 1995: 144)

Burada Manas'ın demircisine vereceği mükâfatın demircinin eşinin üstüne gelecek yeni bir eş olması, kuma getirme şeklinde bir evliliğin var olduğunu göstermektedir. Bugün de varlığını muhafaza eden bu evlilik şekli yaygın olmaktan çıkmıştır. Destanda harp sonu ganimet olarak getirilen kuma, günümüzde farklı sebeplerle yaşanan evlilik şeklidir.

Görücü usulü ile yapılan evliliklerin dışında kalan, kız kaçırma, ganimet alma ve ganimet alınan kızın mükâfat olarak verilmesi şeklinde gerçekleşen evliliklerde gelinin erkek yakınlarına getirmesi icabeden hediyeleri getirmeyişi bir bahtsızlık ifadesi olarak telakki edilmiştir.

Şurada oturan kızımın
Erlik talihi yoktur hiç,
İl talihi de yoktur hiç,
Alnında bahtı yoktur.
Bahtsız bir kız değil mi bu ?
Ötede oturan kızımın
Alnında mührü var,
Dilinde siğili var,
Belâlı bir kız değil mi bu ? (Radloff 1995: 153)

Cakıp Bay'ın bu sözleri ile iyi bir evlilik gerçekleştiremeyen, erkek tarafına ve iline icabeden hediyeleri getiremeyen kızların düştüğü kötü durum ifade edilmiştir. Kalecik düğün âdetleri içinde de gelinin erkek tarafına getirmesi gereken hediyelerin olması bu âdetin Orta Asya men-

şeli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Destanda olduğu gibi bu hediyelerin azlığı veya çokluğu gelinin erkek evindeki itibarı açısından önem arz eder.

Kanıkey'in Manas ve arkadaşlarına verdiği hediyeler destanda şöyle ifade edilmiştir.

Efendime tatlı aşlar verin,
Zevkli bir şenlik yapalım!
Yiğitleri giydirecek
Hep atlara bindirelim,
Herşeyi güzel hazırlayıp
Hizmetine duralım biz!
Hepsi böyle giyinince
Yiğitler pek sevindiler:
Kanıkey fevkaladeymiş,
Kayıp Han'ın kızı Kara -börük'ü
Cenk yerinden yakalamıştı,
O böyle şeyler vermedi!
Ak servet Atalık
Bize böyle şeyler vermedi o!
Sooruk'un kızı Akılay,
Hiç böyle bir şey vermedi!
Ak Kemik hanın çocuğu
Çok akıllı bir insanmış,
Pek güzel bir kadınmış! (Radloff 1995: 154-155)

Kalecikliler'in hediyesi ve çeyizi çok olan gelin için "Gelin el içinde külahımızı doğrulttu" (Seyhan 1989) tâbirini kullanmaları da destanla örtüşen bir husus olarak dikkat çekicidir.

Destanda geçen evlilik şekilleri ve bir gelinde olması gereken özellikleri belirledikten sonra Manas ve Kanıkey'in evlenmelerine kadar geçen süreçte tatbik edilen âdetler üzerinde durmak yerinde olacaktır. Manas evlenme arzusunu babasına hitaben söylediği "Cins bir at koştur . Bin bu ata bana kız bul ! " sözleriyle ifade etmiştir. Cakıp Bay oğlunun bu sözleri üzerine yollara düşer ve ona münasip bir kız aramaya başlar Karşılaştığı çobana yollara düşme sebebini anlatır. Çoban onun bu sözlerine cevaben

Temir Han kızı Kanıkey
Manas'a denk bir kız işte,
Rüzgârda saz gibi salınır
Gelinler gibi süslüdür. .
Kulağında altın küpe
Kayınpederi Cakıp Han beğenirse
Çok güzel bir gelindir o.
Kayınana Bağdı Döölöt Baybiçe,
Kulağında gümüş küpe,
Kayınana beğenirse
Pek güzel bir gelindir o! (Radloff 1995: 71)

Manas'a denk olabilecek kızı , Cakıp Bay'a tarif eder. Evlenecek

erkeğe kız ararken çevreden yardım isteme Kalecik'te de vardır.

Çobanın bu sözlerinden çıkarılabilecek bazı sonuçlar vardır. Destanda herşeyden evvel , evlenecek çiftlerin denkliklerinin ehemmiyeti vurgulanmıştır. Sözlü geleneğimizde yer alan ve bu gibi hallerde sıkça söylenen “Davul bile dengi dengine çalar” tabiri ile de ailelerin her bakımından aynı seviyede olmaları gereğinin altı çizilmiştir. Kalecik'te de, ailelerin aynı kıymet hükümlerine sahip olmalarına, soy ve mal mülk bakımından da aynı seviyede olmalarına büyük itina gösterilmektedir. Destanın devamında Mendi Bay'ın Temir Han' söyledikleri arasında vurguladığı bir nokta dikkat çekicidir. O da, kız istemeye gelenlerde bulunması gereken özelliklerdir.

Sakın kızma, ey Temir Han,
Yurdunun kenarında hem
Boz tepenin başında
Ak sakallı Cakıp Han var.
Ardında sürü filan yok.
Ardında parası pulu da yok.
Kul, köle de getirmiyor.
Ata binip koşup geldim, diyor,
Kanıkey'i istemeğe geldim, diyor!
Bu bir hakaret değil mi?
Bu bir cebir değil midir?
Nehrin başından geri çevir
Eli boş gelen bu talibi!
Kullarına dayak attır! (Radloff 1995: 73)

Kız istemeğe gelenlerin eli boş olmamalıdır. Eli boş gelmek hakaret, hatta cebir olarak da telâkki edilebilmektedir. Temir Han, Mendi Bay'ı iyi tanıdığı için onun sözlerine itibar etmez ve misafire gereken ihtimamın gösterilmesini sağlar. Çünkü, böyle durumlarda yapılacak hatalar harple neticelenebilmektedir. Kalecik'te de istedikleri kızı alamayan aileler , o aile ile bir daha görüşmezler. Çünkü bu onlar için haysiyet meselesi olarak kabule dilmektedir.

Cakıp Bay'ın Temir Han ile görüşmesiyle destanda kız isteme bahsine geçilmiş olur.

Geldiğim yolu soruyorsan
Dinle anlatayım sana.
Başı kara iki ayaklı,
Adam oğlu yurtlarını
Baştan başa dolaştım ben,
Bahadır oğlum Manas'a
Bir tane kız bulamadım.
Pek münevver pek yüksek,
Kulağı altın küpeli,
Ben kayınbabası ağzından,
Pek methedilmeye yakışan,
Ana layık gelin olan
Kanıkey adlı kızın varmış.

Elçiye zeval olmaz
 Kız isteyene hakaret olmaz,
 Ben de Kanıkey'e geldim,
 Onu istemeğe geldim.
 Tadar mısın sen bu tuzu
 Verir misin Manas'a kızı? (Radloff 1995: 74)

Burada Cakıp Bay'ın söylediği "Elçiye zeval olmaz"sözünün bu-
 günde aynı şekilde hayatıyetini devam ettirdiği bilinmektedir. Buraya
 kadar olan kısımda, hep gelinde olması gereken özelliklerden
 bahsedildi. Bir de damatta bulunması gereken özellikler vardır ki, Temir
 Han Manas'tan beklediklerini şu şekilde ifade eder.

Cakıp Han sakın darılma!
 Senin oğlun bu Manas
 Sağdıcıyla vuruşuyor, öyle değil mi?
 Dostuyla dövüşüyor, öyle değil mi?
 Kardeşiyle dalaşıyor, öyle değil mi?
 Senin oğlun bu Manas
 Orada burada sürtüyor, öyle değil mi?
 Atının kuyruğunu bağlayıp
 Hep atları toparlayıp alıyor.
 Alpelerle çarpışıyor,
 Bahadırlarla savaşıyor,
 Göğüs gererek koşan Ak-kula'yı
 Çapraz gelen oklardan kaçırıyor,
 Yakası altın ak zırhını
 Boğazlaşıp düşmana yırttırıyor.
 Bir alp elinde ölmez mi o?
 Biricik kızım Kanıkey
 Karalar giyip kalmaz mı?
 Yurt gezmekten vazgeçsin,
 Kızımı ona vereyim.
 Ok atmaktan vazgeçsin,
 Çarpışmaktan vazgeçsin,
 Bıçaklamatan vazgeçsin,
 Kızımı ona vereyim.
 Ok atmaktan vazgeçmese,
 Öldürmekten vazgeçmese,
 Saplamaktan vazgeçmese,
 Kızımı asla vermem. (Radloff 1995: 75)

Kanıkey'in istenmesi ve Temir Han'ın müstakbel damadından bek-
 ledikleri belirtildikten sonra köklü bir Türk geleneği olan "meşveret" ile
 karşılaşmaktadır. Temir Han, kızını vermeden evvel büyüklerine ve ak-
 rabalarına danışmak ister. Cemiyetin ileri gelenleri kızın verilmesi ka-
 rarına varırlar. Çünkü, verilmezse büyük bir harp çıkacaktır ve Kanıkey
 belki de ganimet olarak Manas'ın olacaktır. Burada meşveret etme gele-
 neğinin Kalecik evlenme adetleri içinde de yerini muhafaza ettiğini be-
 lirtmek gerekir. Kız tarafı kızı vermeyi kabul etmeden evvel kararını ve-
 rebilmek için erkek tarafından bir süre talep eder. Bu zaman zarfında aile
 büyüklerine danışılır ve icabeden tetkikler yapılır. Bazen de kararın baş-

tan belli olduğu hâller vardır. Böyle hâllerde dahi düşünmek için süre talep etmek âdet hâline gelmiştir.

Kanıkey ile Manas'ın evlenme kararı verilisinin ardından sıra başlığın belirlenmesine gelir. Temir Han istediklerini şöyle sıralar.

On vadi doldurun
Yılkıyı sürüp gelin,
Kırk vadi doldurun,
Koyunları sürüp getirin,
Yüz vadi doldurun,
Sığırları sürüp getirin,
Dört vadi doldurun,
Develeri sürüp getirin.
Bir çok hayvan daha getirin,
Sürüleri görse gelmez mi?
Görmezse çıkıp geri gitmez mi? (Radloff 1995: 78)

İstenilenlerin verilmesi kabul edildikten sonra Manas'ın arkadaşlarının yardımı ve desteği ile bu istenilenler temin edilir.

Almambet sen yüz at getir!
Acıbay sen yüz at getir!
Denk büyüdüğüm kırk yığdım,
Kırkınız da birer efendi,
Kırkınız kırk yüz at getirin.
Bununla on vadi dolmaz mı?
Kırk vadi dolmaz mı?
Dört vadi dolmaz mı?
Dört vadi da dolmaz mı? (Radloff 1995: 78)

Evlenecek erkeğin yakın arkadaşlarından yardım alması, Kalecik evlenme âdetleri arasında da rastlanan bir hususiyettir. Kalecik düğününde damada yardımcı olan en yakın arkadaşına sağdıç adı verilmektedir. Bu dayanışmanın Orta Asya Türk kültür tarihi içinden süzülerek gelen bir gelenek olduğu âşikârdır. Manas'a yardım eden biri daha vardır ki o da Ak padişadır. O, Manas'a verdiği hediyelerin, kimlere dağıtılacağını bir bir saymıştır.

Aşiretine dönüp varınca
Yengeler hep toplanıp da
Baldızlar da gelince sen
Bunu onlara hediye et,
Baldızların toplanınca,
Yengeler karşılayınca
Bu altın ve gümüşleri
Hep baldızlarına ver,
Yengelerine hediye et! (Radloff 1995: 80)

Manas ile Kanıkey'in düğünü esnasında rastlanan yengeler önemli bir görevi icra ederler. Kalecik düğününde de yengeler kızı gerdek gecesine hazırlamak gibi bir önemli görevi üstlenmişlerdir. Yine Kalecik düğününde, erkek tarafı baldızlara ve yengelere "Dürü bohçası" denilen hedi-

yeleri getirirler, bu hediyeler Manas'ın getirdiği hediyeler kadar kıymetli olmamaktadır. Bunlar daha ziyade giyim eşyasından oluşmuştur.

Mendi Bay'ın hileleri neticesi düğüne katılamayan kırk yiğidine Manas, düğününü şöyle anlatır.

Altmış kanatlı ak çadırı
Gök gibi yükseltip kurdular,
Manas orada yalnız oturdu.
Gündüz korkup gelmediler,
Baldızlar ile yengeler,
Gök yüzü pek kararınca
Kumaşlara ipeklere sarınıp,
Kalpak mücevher takınıp
Yüzlerini de boyayıp
Ağır ağır yürüdüler.
Manas'ın yanına geldi kızlar.
Suksur gibi boyunlarını uzatıp,
Su gibi yüzünü kızartıp,
Manas'ın yanına geldi,
Bir kenara oturdular.
Gece yaklaştığında
Ulu Ak-padişahım ben
Yanına vardığımda
Altın gümüş bir çok para
Hediyeler verdi bana padişahım
Bakır tabağa doldurun,
Akçaları önlerine koyun!"
Söylediğini yaptılar,
Acıbay parayı boşalttı.
İki güzel yengesi de
"Gece geldi," diyerek
"Kanıkey'in koynuna
Er Manas'ı koyalım." dediler. (Radloff 1995: 82-83)

Burada gerdek öncesi ile alâkalı bir âdet ile karşılaşılmalıdır. O da bilinen "yüz görümlüğü" âdeti ile paralellik arz etmektedir. Hediyeleri almadan Kanıkey'i Manasla başbaşa bırakmayan yengelerin davranışlarına paralel olarak Kalecik düğün geleneği içinde de gelin, yüz görümlüğünü almadan damadın duvağını açmasına mücade etmez. Burada Manas ve Kanıkey için düzenlenen bir "Toy" (Yıldırım 1992: 477) yani düğün, eğlence evlenme sırasında Kırgızlar arasında yapılan ve birkaç gün süren bir toplantı mevzu bahistir. Manas, Kanıkey için düğün toyu vermek üzere oradadır. Bu noktada farklı olan husus, düğünün kız tarafının yaşadığı yerde yapılmış olmasıdır. Oysa Kalecik düğünleri her zaman erkek tarafının yaşadığı yerde yapılır

Destanın devamında, düğün gecesi bitmeden, Kanıkey'in Manas'ı kovması, kızın istenmesi ile başlayan gerginliğin son noktaya geldiğini göstermektedir. Temir Han'ın Kanıkey'i vermek istemeyişi, Cakıp Bay'ın ona göz dağı verışı ve Manas'ın harbe gider gibi düğüne gitmesi böyle

bir neticenin muhtemel olduğunu gösteren belirtilerdir. Bundan sonra Manas Kanıkey'den öç almak ve bu gönülsüz gelini ganimet olarak ülkesine götürmek için savaşıır. Bir süre devam eden çatışmaların ardından Kanıkey, başına gelecekleri hissedip pişman olur ve af diler. Artık, Kanıkey'i kabul edip etmeme kararı Manas'a kalmıştır. Manas Kanıkey'i kabul ettiğini bildirir ve iş tatlıya bağlanır. Temir Han, Mendi Bay'ın bütün menfi çabalarına rağmen kızı Kanıkey için çeyiz hazırlıklarını başlatır.

Altmış deve getirin,
Otuzuna altın, gümüş
Yükleyin getirin,
Otuzuna kadife ipek
Yükleyin getirin.
Güzel ipek kumaşlarla
Ayaklarını örtün o,
Altınlarla gümüşle o
Atlarını nallatıversin.
Onu ayrı yükle gel!
Kadın başlığı ile mercarı
Yüzüne takıp süslenir o,
Bunu ayrıca yükleyin.
Kır sakallı Mendi-bay
Sen dediğimi yapmaz isen ,
Bunları yükletmez isen
Bir daha görünme gözüme,
Sakın sokulma özüme! (Radloff 1995: 90)

Temir Han'ın yukarıdaki sözlerinin ardından çeyiz hazırlıkları tamamlanır ve Kanıkey çeyizi ile birlikte Kırgız ülkesine gider.

Manas Destanı'nda, başka kahramanların evlilikleri de anlatılmıştır. Bunlardan biri, Semetey ve Ay-çürök'ün evlenmeleridir. Semetey'in evlenme arzusu ve âşık oluşu destanda şöyle geçer,

Dağ koçu avlayınca,
Kulağını kesip salınca,
Yeşil çubuk tüfeği elime alınca,
Bir ses işitmişim:
Akın'ın kızı Ay-çürök,
El işinde ustadır,
Misafirliğe gitmez mahçuptur,
Akın'ın kızı Ay-çürök
Ölen canı diriltir!
Kökçö'nün oğlu Ümütöy,
Ay-çörük'ün nişanlısı.
Terazi yıldızı çıkınca,
Tan yeri sararınca,
Biriniz, yığidim, Kök-çebic'e binin,
Biriniz, yığidim, Kök-börü'ye binin!
Yürük atım Tay-buurul'u,
Bana alıp getirin,
Akın'a gideyim,
Akın Han'a varayım ben,
Akın'ın kızı Ay-çürök'ü,

Ya dostluk ile alırım,
Ya zor ile alırım. (Radloff 1995: 230)

Burada, Semetey Ay-çörük'ün güzel meziyetlerinden bahsederek onun kendisine denk bir eş olacağını vurgulamıştır. Ay-çörük'ün nişanlı olması önemli bir engel teşkil eder. Herşeye rağmen âşık olduğu kızla evlenebilmek için, Semetey, yakın arkadaşları ile birlikte Akın'dan kızını istemeye gider.

Ay-çörük oyunda eğleniyordu,
Ceyan gibi titriyordu,
Enik gibi sesleniyordu. . .
O zaman geldin Kül çoro,
Semetey yiğit geldi diyerek
Kulağına fışladın bu sözü
Ay-çörük dışarı çıktı,
Semetey yiğit onu kaptı,
Evine sürdü atını.
Evine vardı, varıp orada kaldı. (Radloff 1995: 231)

Destanın yukarıda verilen kısmında Semetey ve Ay-çörük'ün bir-birlerini sevdikleri anlaşılır. Ancak buna rağmen evlilikleri "Kız kaçırma" şeklinde gerçekleşmiştir.

Ay-çörük'ün nişanlısı Ümütöy'ün ise bu hadiseye bakışı farklıdır. Bu onun için haysiyet meselesi olmuştur. Böylece Semetey ve Ümütöy arasında savaş başlar, Semetey'in atlarını alarak yağma yapan Ümütöy bu şekilde öcünü de almıştır. Sonuçta Semetey'in isteği ile barış sağlanır, Ümütöy Semetey'in dayısı olmayı kabul eder ve karşılığında Tay buurul'u alır.

Manas Destanı'nda başka evlenme şekilleri üzerinde de durulmuştur. Manas'ın ölümünden sonra Kanıkey'in yaşadıkları, kocası ölen kadının miras kalması şeklinde tecelli eden bir evlilik şeklinin de olduğunu gösterir.

At ölse postu miras kalır,
Ağabey ölse yenge miras kalır!
Han çocuğu Kanıkey
Er Manas'tan arta kaldı.
Akıllı doğan Abeke
Hödük doğan o Köböş de
Er Manas'ın küçük kardeşleri:
Köböş'ü mü alacak o,
Yoksa Abeke'yi mi ?
Kimi severse onu alsın! (Radloff 1995: 204)

Destanda karşılaşılan bu evlenme şekli, dul kalan kadının eşinin kardeşlerinden biri ile evlenmesi mecburiyetini getirir. Bu şekil evlenmelere Kalecik'te de rastlanmıştır. Geçmişte tatbik edilen bu tarz evlilikler bugün yok denecek kadar azdır.

Kanıkey Manas'ın kardeşlerinden biri ile evlenmez, bunun sebebi Abeke'nin sözlerinden anlaşılır "Bir gün Köbüş Abeke'ye: Kanıkey ile evlen onu sana veriyorum" dedi. Abeke "Ben onunla evlenmem, ben onun sütünü emmişim" (İnan 1992: 131). Sütanne ile evlenmeme, Kalecik evlenme âdetleri içinde de mevcuttur. Kanıkey'in Abeke ile evlenmemesinin tek sebebi Kanıkey'in Abeke'ye süt emzirmiş olması değildir. Destanda geçen bir başka sebebi de Akılay şu şekilde ifade etmiştir.

Oğlu olan her kadın,
Oğlunu bir er yetiştirir.
Çocuğu olmayan ben baykuş,
Akıllı doğan Abeke'ye söyle,
Gelsin benimle evlensin, de! (Radloff 1995: 205)

Kanıkey oğlu olması halinde kayınlarıyla evlenmeyecektir. Nitekim, oğlan doğuran Kanıkey kayınlarından biri ile evlenmemiştir. Destanda geçen ve bugün de mevcudiyetini muhafaza eden bir başka âdette ölen eşin kırkı çıkmadan yeni bir evliliğin yapılmamasıdır. Manas Destanı'nda tesbit edilen bir başka husus da kocanın ölmeden evvel karısını birine bırakmasıdır. Almambet vasiyetinde şöyle der "Ben ölürsem eşim Aruke arkadaşım Macik ile evlensin" (İnan 1992: 114). Almambet'in yukarıdaki sözlerinden hareketle, vasiyet üzerine evlenme âdetinin mevcudiyetinden söz edilebilir. Manas Destanı'nda geçen evliliklerin tamamında çok eşlilik mevcuttur. Ancak çok eşliliğin dinî menşeli olmadığı açıktır.

Bu çalışmada Manas Destanı'nda geçen evlenme âdetlerinin günümüze akseden hususlarını Kalecik örneği ile birlikte değerlendirmeye çalıştık. İncelemeye kaynaklık eden varyanta bakarak Kırgızların evlenme şekilleri ve âdetleri üzerin kesin hükümler vermek güç olmakla beraber mikro seviyede azımsanmayacak benzerlikler tesbit edilmiştir. Ancak daha büyük ölçeklerde ve bütün varyantlar üzerinde yapılacak kapsamlı incelemeler ile daha net sonuçlara ulaşmak ve kesin hükümler vermek mümkündür.

Kaynaklar

- İnan, Abdülkadir, 1992. *Manas Destanı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Radloff, Wilhelm, 1995. *Manas*, (Çev. Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali), Ankara: Türksoy Yayınları, Nu: 1
- Seyhan, Hülya, 1989. "Kalecik Düğünü" Derleme Çalışması. (Çalışmanın kaydı özel arşivimizdedir)
- Yıldırım, Dursun, 1982. "Pamirde Bir Kırgız Destanı «Olcabey Minen Keşimcan»", *IV. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, 2. Cilt, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.